

Opracowanie:

pedagog mgr Krystyna Skalik

*„Jeśli nie wiesz do jakiego zmierzasz
portu, wiatry pomyślnie nie będą ci wiały”
Seneka*

Działy pedagogiki specjalnej

Oligofrenopedagogika

– pedagogika dotycząca jednostek upośledzonych umysłowo

Surdopedagogika

– pedagogika dotycząca jednostek o upośledzonym
słuchu

Tyflopedagogika

– pedagogika dotycząca jednostek o upośledzonym
wzroku

Pedagogika resocjalizacyjna

- dotycząca jednostek o zaburzonym zachowaniu na
tle czynników organicznych i środowiskowych

Pedagogika terapeutyczna

- dotycząca jednostek kalekich i przewlekle chorych

**KLASYFIKACJA UPOŚLEDZENIA UMYSŁOWEGO
WG IX REWIZJI
MIĘDZYNARODOWEJ KLASYFIKACJI CHOROÓB, URAZÓW I PRZYCZYN
ZGONÓW, OBOWIĄZUJĄCA OD 1.I.1980r.**

STOPIEŃ ROZWOJU UMYSŁOWEGO	TEST WECHSLERA	TEST TERMANA – MERRILL
-----------------------------------	-----------------------	-----------------------------------

Rozwój przeciętny /odchylenie standardowe mniejsze i równe 1/	85-110	84-100
Rozwój niższy niż przeciętny /odchylenie od -1 do -2/	70-84	69-83
Niedorozwój umysłowy lekki /odchylenie od -2 do -3/	55-69	52-68
Niedorozwój umysłowy umiarkowany /odchylenie od -3 do -4/	40-54	36-51
Niedorozwój umysłowy znaczny /odchylenie od -4 do -5/	25-39	20-35
Niedorozwój umysłowy głęboki	0-24	0-19

Definicja upośledzenia umysłowego i charakterystyka uczniów

Upośledzenie umysłowe ma różnorodną etiologię i jest rozpatrywane jako efekt procesu patologicznego, który oddziałuje na centralny układ nerwowy. Zgodnie z powszechnie przyjętą definicją (1994 czwarta wersja **American Psychiatric Association**) „istotną cechą upośledzenia umysłowego w stopniu lekkim jest istotnie niższy ogólny poziom funkcjonowania intelektualnego (kryterium A), który współwystępuje przy znacznych ograniczeniach w zachowaniu przystosowawczym, w przynajmniej dwóch następujących obszarach sprawności:

- w obszarze komunikacji,
- w obszarze samodzielności,
- w obszarze życia domowego,
- w obszarze społeczno-międzyludzkich umiejętności,
- w obszarze: praca, czas wolny, zdrowie i bezpieczeństwo (kryterium B).

Początek tego stanu musi wystąpić przed ukończeniem 18 roku życia (kryterium C) / Kostrzewski, *Ewolucja poglądów AAMR dotyczących niedorozwoju umysłowego*, Roczniki pedagogiki specjalnej, Warszawa 1997/.

Dzieci upośledzone umysłowo w stopniu lekkim stanowią około 3% całej populacji.

W obrębie tej grupy mamy do czynienia z dziećmi o krańcowo różnych możliwościach. Dlatego pracując z nimi, musimy mieć dobre rozeznanie ich indywidualnych możliwości w zakresie:

- procesów instrumentalnych (uwaga, pamięć, mowa, spostrzeganie, myślenie, motoryka),
- procesów ustosunkowań (emocje, motywacje, dojrzałość społeczna),
- przyswajania wiedzy i nabywania umiejętności.

Koncentracja uwagi dowolnej (Poprzez uwagę dowolną rozumiem tutaj celowe działanie (skupienie uwagi, koncentracja) skierowane na zapamiętanie określonej sekwencji, np. fragmentu tekstu, wzoru działania, przykładu umożliwiającego algorytmizowanie czynności.)

„Zapamiętanie dowolne można stwierdzić już u dzieci przedszkolnych. W nauce szkolnej ten rodzaj pamięci ma znaczenie podstawowe”. J. Strelau, *Podstawy psychologii dla nauczycieli*, Warszawa 1977. Pamięć ta u tych uczniów jest stosunkowo dobra, jeśli skupiają się na materiale konkretnym. Słaba i krótkotrwała jest w przypadku treści abstrakcyjnych, wykraczających poza obszar ich rozumienia. Podobnie jest z pamięcią. Mogą mieć dobrą pamięć mechaniczną czy fotograficzną – dobrze zapamiętują teksty piosenek, wierszy. Jednak najczęściej bardzo słaba jest pamięć logiczna i dowolna. Stąd mają wolne tempo uczenia się, uczą się bez zrozumienia.

U dzieci tych dominuje myślenie konkretno - obrazowe nad pojęciowo-słownym, upośledzone jest: uogólnianie, porównywanie oraz rozumowanie przyczynowo-skutkowe, wnioskowanie i tworzenie pojęć. Stosunkowo dobrze definiują pojęcia konkretne, ale nie mają możliwości abstrahowania. Mają obniżony krytycyzm i ograniczoną samokontrolę.

Zazwyczaj opóźniony jest u nich rozwój mowy, często występują różnorodne wady wymowy (m.in.: dyslalie wielorakie, seplenienie, jąkanie). W mowie potocznej widoczny jest mały zasób słów. Przeważają rzeczowniki mające konkretne znaczenie, brak jest słów uogólniających np.: figury, bryły, przybory, owoce, warzywa, odzież itp. Dzieci używają bardzo małej ilości słów oznaczających cechy przedmiotu, np. kolor, wielkość, kształt, smak. Stosują bardzo rzadko zwroty o przeciwstawnym znaczeniu, brakuje w ich wypowiedziach przysłówków i przymiotników. Widoczne są trudności z wypowiedzaniem myśli i formułowaniem wypowiedzi.

W rozwoju tej grupy dzieci od początku opóźniony jest również rozwój motoryki. Dzieci te później zaczęły siadać i chodzić. Długo może utrzymywać się mała precyzja ruchów, słaba koordynacja wzrokowo-ruchowa i słuchowo – ruchowa. Towarzyszyć temu może szybkie zmęczenie przy pisaniu i pracach manualnych. Pomimo starań, graficzna i estetyczna strona wytworów tej grupy dzieci często oddziałuje niekorzystnie na ich odbiór wizualny.

Mając na uwadze procesy ustosunkowań, możemy jednoznacznie stwierdzić, że u zdecydowanej większości uczniów upośledzonych w stopniu lekkim osłabiona jest kontrola emocji, popędów i dążeń. Utrudnione jest przystosowanie społeczne, wiele trudności sprawia im przestrzeganie przyjętych norm, zasad, zakazów i nakazów. W swoich zachowaniach przejawiają reakcje nieadekwatne do działającego bodźca. Szczególnie widoczne to jest w reakcjach na zaistniały spór, konflikt, krytykę.

Ze względu na cechy dziecka upośledzonego umysłowo można wyjaśnić wiele trudności pojawiających się w procesie wychowania i nauczania tych uczniów

Uczenie się utrudniają przede wszystkim następujące przyczyny:

- 1.brak możliwości skupienia uwagi na przedmiocie(zjawisku, myśli),który nie jest bezpośrednio połączony z ich wyraźnym zaangażowaniem uczuciowym.
2. brak dokładności w odbieraniu informacji, która nie jest dla danej jednostki interesująca lub jest zbyt szybko albo słabo eksponowana;
3. szybkie zmęczenie się przy wszelkich pracach wymagających zwłaszcza wysiłku umysłowego;
- 4.trudność zapamiętywania otrzymanych informacji, zwłaszcza wówczas, gdy nie zostały one odpowiednio przekazane lub utrwalone;
- 5.trudność dokonywania operacji myślowych opartych na drugim układzie sygnałowym, tzn. porównywania, różnicowania, uogólniania i abstrahowania.

Reasumując, w przypadku uczniów upośledzonych w stopniu lekkim przyswajanie wiadomości i nabywanie nowych umiejętności jest procesem długotrwałym; orientacyjnie przyjmuje się, że są oni w stanie opanować materiał programowy pięciu klas szkoły podstawowej.

Dzieci te otrzymują orzeczenie kwalifikujące do kształcenia specjalnego. Kształcenie specjalne, zgodnie z obowiązującym prawem oświatowym, realizowane może być w placówce kształcenia specjalnego, klasie (szkole) integracyjnej bądź w klasie ogólnodostępnej szkoły masowej. Uczniowie ci mogą również przebywać w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych. Wybór odpowiedniej formy kształcenia zależy od rodziców, bądź prawnych opiekunów dziecka.

Etapy planowania pracy z uczniami specjalnych potrzebach edukacyjnych .

1. Gruntowna analiza podstawy programowej danego przedmiotu.
2. Gruntowna analiza i ocena programów nauczania danego przedmiotu – wybór najwyżej ocenionego
3. Zapoznanie z podręcznikiem i porównanie poszczególnych haseł programowych z odpowiednimi rozdziałami i podrozdziałami podręcznika.
4. Określenie bilansu czasu niezbędnego do realizacji poszczególnych grup tematycznych.
5. Sporządzenie listy podstawowych wiadomości, umiejętności i nawyków, które powinny być przez ucznia opanowane
6. Zaplanowanie powtórek materiału, kontroli i oceny uzyskanych wyników nauczania.

Specjalne potrzeby edukacyjne (SPE)

1. Specjalne potrzeby edukacyjne (SPE)- pojęcie, definicja, częstość występowania

Pojęcie specjalnych potrzeb edukacyjnych pojawiło się na przełomie lat 70. i 80. Od tego czasu upowszechniło się w światowej literaturze pedagogicznej i psychologicznej jako termin używany w publikacjach, aktach prawnych oraz nazwach instytucji i towarzystw naukowych. Przykładem jest działająca od 1981 roku Międzynarodowa Grupa Badawcza - International Study Group on Special Educational Needs (SEN). W Polsce termin ten dopiero w ciągu ostatnich lat zaczął wchodzić w użycie, choć nadal nie jest dostatecznie znany.

Problem specjalnych potrzeb edukacyjnych, jak i sam termin, został wywołany i upowszechnił się dzięki opublikowaniu, w 1978 roku w Wielkiej Brytanii, dokumentu zwanego Warnock Report, który stanowił podsumowanie prac komisji, pod patronatem baronowej Warnock, a dotyczył stanu opieki i poziomu edukacji dzieci, których rozwój odbiega od normy. Raport ten zatytułowany „Edukacja upośledzonych dzieci” proponował szersze i bardziej elastyczne rozumienie terminu "pedagogika specjalna", najczęściej zawężanego do problematyki upośledzenia umysłowego oraz wprowadził termin "dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi". W tej szerokiej kategorii miały się znaleźć wszystkie dzieci, które nie potrafią podobać wymaganiom programu nauczania, powszechnie obowiązującego w szkołach i realizowanego za pomocą rutynowych metod nauczania. Dzieci te mają poważniejsze trudności w uczeniu się niż większość rówieśników, co przeszkadza im w korzystaniu z powszechnie dostępnych form edukacji. Oznacza to, że uczniowie ci nie mieszczą się w powszechnie funkcjonującym systemie edukacyjnym: albo w ogóle nie są objęte nauczaniem – dotyczyło to dzieci z ciężkimi zaburzeniami rozwoju jak dzieci z autyzmem i głębokim upośledzeniem umysłowym, albo są źle, nieumiejętnie edukowane – przykładem mogą być uczniowie wybitnie zdolni jak i uczniowie z dysleksją rozwojową. Dzieci te są w stanie czynić zadowalające postępy w nauce lecz potrzebują pomocy pedagogicznej w formie:

- specjalnego programu nauczania np. ograniczenia/ lub poszerzenia materiału nauczania,
- specjalnych metod nauczania dostosowanych do ich potrzeb, ograniczeń i możliwości np. odwołujących się do polisensorycznego uczenia się, uwzględniających ich ograniczenia w korzystaniu z narzędzi zmysłu lub/i ruchu

- winny być uczone przez specjalnie przygotowanych nauczycieli np. pedagogów specjalnych, nauczycieli-terapeutów, surdopedagogów
- potrzebują odmiennych rozwiązań organizacyjnych np. dłuższego czasu na jego opanowanie, indywidualnego systemu oceniania, dostosowanego do możliwości ucznia.

Raport wprowadza termin "specjalne potrzeby edukacyjne" dla określenia szerokiego zakresu zjawisk - obejmując nim zarówno potrzeby dzieci wybitnie zdolnych, upośledzonych umysłowo jak i dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Specjalne potrzeby edukacyjne ujmowane są zatem jako szersze zjawisko potrzeby okresowego lub stałego pozostawania pod specjalistyczną opieką, uczenia się za pomocą metod dostosowanych do ograniczeń i możliwości konkretnego dziecka, potrzeby zindywidualizowanego programu nauczania oraz indywidualnego podejścia wychowawczego.

Warnock Report sygnalizuje też znaczną częstość występowania przypadków dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Podaje, że w okresie swojej kariery szkolnej jedno dziecko na czworo potrzebuje długotrwałej opieki, zaś jedno dziecko na pięć okresowo wymaga specjalnej/specjalistycznej pomocy. A więc znaczna grupa dzieci potrzebuje specjalistycznej pomocy w formie wspierania ich rozwoju, edukacji i terapii. W grupie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ocenianej na 16% , a nawet 20% populacji, znajdują się dzieci z zaburzeniami rozwoju i zachowania różnego zakresu i głębokości.

Zasady ortodydaktyki

Nauczyciel ma prawo wyboru szczególnych metod, form pracy i środków dydaktycznych, kierując się ich skutecznością. Obowiązuje go jednak stosowanie podanych niżej zasad ortodydaktyki na każdym etapie pracy, począwszy od etapu planowania.

1. Zasada gruntownej znajomości dziecka i przychodzenia mu z racjonalną, specjalistyczną pomocą.
2. Zasada dostosowania poczynań pedagogicznych do możliwości i potrzeb uczniów oraz warunków środowiskowych.:
  - zasada indywidualnych wymagań, metod, doboru środków dydaktycznych oraz organizacji i tempa pracy,
    - zasada przystępności treści nauczania,
    - zasada stopniowania trudności
3. Zasada aktywnego i świadomego udziału dziecka w procesie nauczania-uczenia się.
4. Zasada wszechstronnej pogłębioności i przykładowości.
5. Zasada zintegrowanego oddziaływania (spójność, korelacja wewnątrzprzedmiotowa i międzyprzedmiotowa, współdziałanie specjalistów)
6. Zasada trwałości osiągnięć, umiejętności korzystania z nich i dalszego ich doskonalenia:
  - zasada systematyczności (planowy i logiczny układ materiału),
  - zasada trwałości wiedzy (stałe utrwalanie nabytych wiadomości i umiejętności),
  - zasada wiązania teorii z praktyką (zastosowanie w życiu codziennym)

Nauczanie przedmiotowe z korelacją

Nauczanie przedmiotowe opiera się na przyjętej przez dydaktykę ogólną zasadzie podziału treści nauczania na wyraźnie oddzielone od siebie przedmioty, działy tematyczne, tematy. Inaczej ujmując „nauczanie przedmiotowe polega na podziale (w programach i w toku pracy) treści nauczania, wiadomości i umiejętności przekazywanych dzieciom na poszczególnych przedmiotach (dyscyplinach naukowych) i na przerabianiu ich przez nauczycieli specjalistów w czasie przeznaczonym na nauczanie danego przedmiotu.”

Korelacja w nauczaniu oznacza łączenie z sobą treści należących do różnych przedmiotów. Współcześnie korelację rozumie się jako merytoryczne wiązanie z sobą treści różnych przedmiotów nauczania, czyli ich integrację.

Możemy wyróżnić różne rodzaje korelacji:

1. Korelacja wewnątrzprzedmiotowa – wiązanie treści nauczania występujących w ramach jednego przedmiotu.
2. Korelacja międzyprzedmiotowa – łączenie treści nauczania występujących w ramach różnych przedmiotów
3. .Korelacja synchroniczna (równoczesna)- wiązanie treści w tym samym czasie.
4. Korelacja asynchroniczna – łączenie treści obecnie opracowywanych z występującymi wcześniej lub później (opracowywanymi wcześniej lub później).
5. Korelacja bierna – gdy treści są już skorelowane w programach.
6. Korelacja czynna- gdy nauczyciel sam (lub z uczniami) wyszukuje zbliżonych treści i odpowiednio je koreluje (integruje).
7. Korelacja częściowa –wiązanie treści danego przedmiotu tylko z treściami wybranych przedmiotów.
8. Korelacja całkowita(całościowa)-wiązanie treści zawartych nie tylko w przedmiotach nauczania, ale także z obchodami rocznic, świąt narodowych, z życiem danego środowiska.

Poszczególne rodzaje korelacji obowiązują w nauczaniu różnych przedmiotów. W zależności od specyfiki danego przedmiotu może być stosowany jeden lub niektóre rodzaje korelacji. Na przykład w nauczaniu historii korelacja ma charakter międzyprzedmiotowy i całościowy- łączenie nauczania historii z obchodami rocznic i świąt narodowych, korelacja z regionem i aktualnymi wydarzeniami w kraju i na świecie. Dzięki korelacji powstaje możliwość wielostronnego naświetlenia danego tematu oraz kilkakrotnego powtórzenia go w różnych aspektach, co pozwala uczniom lepiej zrozumieć i zapamiętać zdobywane wiadomości.

Metody kształcenia

Metody asymilacji wiedzy opartej na aktywności poznawczej o charakterze reproduktywnym (m. podające)	Metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy zwane problemowymi, oparte o twórczej aktywności poznawczej, polegające na rozwiązywaniu problemów	Metody waloryzacyjne zwane też eksponującymi o dominacji aktywności emocjonalno-artystycznej (m. eksponujące)	Metody praktyczne cechujące się przewagą aktywności praktyczno-technicznej, zmieniające otoczenie lub stwarzające nowe jego formy
1.Pogadanka -pogadanka wstępna -pogadanka przedstawiająca nowe wiadomości -pogadanka utrwalająca 2.Dyskusja 3.Wykład 4.Opis 5.Opowiadanie 6.Praca z książką	1.Klasyczna metoda problemowa -wytwarzanie sytuacji problemowej -formułowanie problemów i pomysłów ich rozwiązywania -weryfikacja problemów rozwiązywania -porządkowanie i stosowanie uzyskanych wyników w nowych zadaniach o charakterze praktycznym lub teoretycznym 2.Metoda przypadkowa 3.Metoda sytuacyjna 4.Giełda pomysłów 5.Mikronauczanie 6.Gry dydaktyczne -zabawy inscenizacyjne	1.Metody impresyjne 2.Metody ekspresyjne	1.Metody ćwiczeniowe 2.Metody realizacji zadań wytwórczych

	-gry symulacyjne -gry logiczne		
--	-----------------------------------	--	--

Jak nadać sens i uatrakcyjnić naukę uczniom o specjalnych potrzebach edukacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem uczniów

Pracując z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych na II i III etapie edukacyjnym nauczyciel świadomie dokonuje wyboru opierania własnej pracy dydaktycznej na określonych strategiach, metodach i technikach i dostosowuje wymagania programowe i przedmiotowe do tej tak zróżnicowanej grupy uczniów mającej jednak ogólne trudności w uczeniu się. Co za tym idzie planuje każdą lekcję czy cykl lekcji - musi więc przemyśleć metody i formy pracy, przygotować odpowiednie pomoce i środki dydaktyczne. Szczególnie wiele miejsca powinien poświęcić metodom opartym na współdziałaniu. Efektywność tych metod jest niepodważalna zarówno z uwagi na ich efekt dydaktyczny jak i społeczny. Dlatego też uczniowie już od klasy I powinni być stopniowo wdrażani do pracy samodzielnej i zespołowej.

Fakt, że klasa VI szkoły podstawowej i klasa III gimnazjum zamykają kolejne etapy edukacyjne i stanowi zakończenie dziewięcioletniego cyklu kształcenia stawia przed nauczycielami i uczniami określone zadania. Z punktu widzenia relacji nauczyciel-uczeń zadanie to polega na wyborze takich strategii nauczania, dzięki którym nauczanie będzie bardziej skuteczne, zaś uczenie się zostanie uwieńczone sukcesem. Chodzi o to, by tak planować i prowadzić lekcje, by miały one sens dla uczniów, by rozumieli oni cel tego, co robią. Wówczas nie tylko będą mieli większą chęć do nauki, lecz także będą mogli się cieszyć z samego procesu uczenia się. **Przez pojęcie strategii rozumieć tutaj należy „taktykę, a więc metodę postępowania, umiejętność używania pewnych metod do osiągnięcia zamierzonych celów.**

Do szczególnie przydatnych i możliwych do wykorzystania w uczeniu się różnych przedmiotów jest **7 poniższych strategii:**

I. Opieranie nowej lekcji na wiedzy zdobytej wcześniej.

II. Wykorzystanie codziennych doświadczeń ucznia.

III. Uświadomienie uczniom funkcjonalności nauki.

IV. Pobudzanie zainteresowania poprzez przytaczanie anegdot, rymowanek i historyjek.

V. Nawiązywanie do innych przedmiotów.

VI. Wycieczki i samodzielne projekty.

VII. Gry i zabawy dydaktyczne.

Wdrażaniu wyżej wymienionych strategii muszą towarzyszyć zabiegi inicjowane przez nauczyciela, które samym uczniom nie zawsze wydają się sensowne lub konieczne m.in. powtarzanie, uczenie się na pamięć reguł, wzorów, zapamiętywanie poprzez kojarzenie określonych faktów, wydarzeń, sytuacji.

Nie trzeba wykorzystywać wszystkich strategii jednak by uczenie się było ciekawym i odkrywczym dochodzeniem do prawd oczywistych powinno ich być dość dużo.

Szersze przybliżenie wymienionych wyżej strategii powinno pozwolić nauczycielowi na swobodny wybór tych, które są jego zdaniem najbardziej przydatne ze względu na nauczane zagadnienie, temat czy dział programowy.

I. Opieranie nowej lekcji na wiedzy zdobytej wcześniej.

Każdy uczeń, niezależnie od tego jak skromna jest jego wiedza, ma już jakieś wiadomości o danym zagadnieniu – zarówno w wyniku codziennego doświadczenia, jak i wcześniejszej nauki w szkole. Konieczne jest by nauczyciel dał uczniom szansę na ujawnienie tego, co wiedzą, by mogli oni okazać się bardziej aktywni, „zaistnieć” w sposób znaczący na lekcji. Osobą wspierającą nauczyciela w tym zakresie jest Kuba- pełniący różnorodną funkcję w zeszytach ćwiczeń – raz objaśnia i radzi, raz przypomina, innym razem nakazuje aby dany fakt zapamiętać. Ilustracją tej strategii mogą być lekcji dotyczące między innymi :rodzaju linii,

klasyfikacji trójkątów, klasyfikacji czworokątów, symetrii osiowej i figur osiowo symetrycznych w układzie współrzędnych, ułamków zwykłych i dziesiętnych

Najbardziej przydanymi metodami stosowanymi w ramach tej strategii jest „*Burza mózgów*”, „*Rozwiązywanie problemów poprzez konkretne bądź symulacyjne działanie*” oraz „*Analiza udzielanych odpowiedzi*”

Stosując metodę „Burzy mózgów” nauczyciel pozwala uczniom powiedzieć wszystko, co wiedzą na konkretny temat. Jednocześnie stwarza szansę :

- przypomnienia i uporządkowania wiedzy w danym zakresie,
- wskazania faktów ważnych i istotnych z punktu widzenia bieżącego tematu.

Stosując metodę „*Rozwiązywania problemów poprzez konkretne bądź symulacyjne działanie*” nauczyciel pozwala uczniom wykorzystać całą swoją dotychczasową wiedzę w danym zakresie. Kiedy już to nastąpi, nauczyciel wprowadza nowe pojęcie lub umiejętność pozwalającą rozwiązać problem „od ręki”. Ta procedura zaciekawia uczniów i ukazuje sens uczenia się nowych pojęć i nowych umiejętności.

Na przykład .Wprowadzając pojęcie średniej arytmetycznej nauczyciel może poprosić uczniów, by w dwójkach dodali swoje oceny z matematyki, które otrzymali np. na zakończenie klasy V lub I semestru klasy VI albo z ostatniego sprawdzianu i podzielić przez dwa. Potem te samą czynność mogą wykonać łącząc się w czwórki. Dalsze łączenie w 8 osobowe zespoły uzależnione jest od liczebności klasy i tempa pracy uczniów. Chodzi przede wszystkim o pokazanie zasady obliczania średniej arytmetycznej poprzez praktyczne działanie „otrzymaną sumę ocen dzielimy zawsze przez liczbę uczniów”.

Potem gdy uczniowie dojdą do rozwiązania problemu nauczyciel przedstawia operacje matematycznego obliczenia jako najskuteczniejszy sposób rozwiązania problemu przy czym objaśniając problem wprowadza pojęcie średniej arytmetycznej i pojęcie średnio. Odwołuje się również do ilustracji graficznych i danych liczbowych zamieszczonych w zeszytach ćwiczeń lub w podręczniku.

Stosując metodę „*Analizy udzielanych odpowiedzi*” nauczyciel pozwala uczniom wykorzystać całą swoją dotychczasową wiedzę w danym zakresie jeszcze przed przejściem do nowego tematu . Kluczowym działaniem uczniów w tym zakresie jest zanotowanie tego, co uczeń wie na dany temat. Przykładowymi tematami , które pozwalają efektywnie wykorzystać tę metodę to tematy dotyczące np. własności zbioru liczb naturalnych, obliczania pól powierzchni figur płaskich , obliczania pól powierzchni i objętości brył, zamiany jednostek metrycznych..

Najprostszym ćwiczeniem ,które pozwala na rozbudowywanie języka przedmiotu w zakresie własności zbioru liczb naturalnych jest w ramach pracy domowej poprzedzającej ten temat przygotowanie przez uczniów zbioru liczb np. :

- liczb naturalnych jednocyfrowych,
- liczb naturalnych dwucyfrowych,
- liczb naturalnych wielocyfrowych
- liczb naturalnych parzystych,
- liczb naturalnych nieparzystych

Przydzielając powyższe zadanie stosunkowo łatwo jest zindywidualizować pracę domową zgodnie z zasadą stopniowania trudności. Graficzna forma tej pracy uzależniona jest od inwencji nauczyciela. Wskazane jest jednak, aby prezentacji poszczególnych zbiorów liczb można byłoby dokonać na forum klasy.

Po prezentacji określonych zbiorów liczb przez uczniów zadaniem nauczyciela będzie aktywizacja uczniów i wspólne przejście od pojęć szczegółowych do pojęć ogólnych typu:

Zbiór liczb naturalnych N składa się z nieskończenie wielu elementów.

Najmniejszym z tych elementów to liczba 0.

W zbiorze liczb naturalnych nie istnieje liczba największa.

Zbiór liczb naturalnych jednocyfrowych jest zbiorem skończonym.

II. Wykorzystanie codziennych doświadczeń ucznia.

Aby wyjaśnić dane pojęcie, nauczyciel wprowadzając je powinien posługiwać się przykładami z codziennego życia ucznia. Umożliwia to dostrzeżenie praktycznej przydatności tego, czego uczeń się uczy . Do takich przykładów odwołujemy się również w zeszytach ćwiczeń. Niemniej jednak mając na

uwadze określone trudności w uczeniu się matematyki sporej liczby dzieci wskazane jest wzmocnienie tego elementu poprzez praktyczne działanie i osobiste zaangażowanie. I tak ,mówiąc o objętości, nauczyciel może polecić uczniom, by przynieśli różnorodne opakowania po płynach w celu porównania ilości płynów w poszczególnych pojemnikach. Realizując tematy z zakresu obliczeń procentowych i układając proste proporcje może odwołać się do tekstów zawartych na etykietach tychże opakowań. Każde tego typu działanie uświadamia sens i celowość nauki.

III. Uświadomienie uczniom funkcjonalności nauki.

By uświadomić uczniom sens i celowość nauki, trzeba im dać sposobność zastosowania w codziennym życiu tego, czego się nauczyli. Każdy uczeń potrafi zastosować w praktyce zdobytą wiedzę, lepiej ją zapamiętuje i może być bardziej zainteresowany tym, by ją pogłębić. Przy nauce procentów można prosić uczniów o przyniesienie metek z ubrań. Mogą wtedy zastosować swą wiedzę do określenia składu materiałów ubraniowych, tzn. określić jaki procent włókna naturalnego, a jaki sztucznego został wykorzystany do produkcji tkaniny. Kiedy uczeń dostrzega cel nauki, łatwiej może poradzić sobie z tym, co wydaje mu się trudniejsze i mniej sensowne.

Na przykład : Uczniowie powinni zapoznać się najpierw z ułamekami: jedna druga, jedna trzecia, jedna czwarta, jedna dziesiąta, jako że łatwiej je odnieść do sytuacji życia codziennego. Zapoznanie się z nimi ułatwi uczenie się bardziej skomplikowanych ułamków, jak np. jedna szоста, jedna siódma, czy jedna dziewiąta. Trzeba pamiętać, że jeśli sytuacje lub przykłady mają być dobierane ze względu na ich funkcjonalność, powinny być możliwie realistyczne i dostosowane do możliwości poznawczych dzieci

IV. Pobudzanie zainteresowania poprzez przytaczanie anegdot, legend, rymowanek i historyjek.

Wszelkie anegdoty, historyjki, rymowanki i wyliczanki wzmagają zainteresowanie, niezależnie od wieku dzieci. Istnieje wiele interesujących anegdot na różne tematy. Historyjki o jabłku spadającym Newtonowi na głowę lub Archomedesowym „Eureka! Eureka!”, albo opowieści o odkrywcach i podróżnikach pobudzają ciekawość uczniów oraz chęć, by dowiedzieć się więcej na dany temat. Podobnych historyjek nie brak w żadnej dziedzinie nauczania, , trzeba ich tylko poszukać w różnych źródłach. Dzięki nim lekcje są przyjemniejsze i ciekawsze- i to nie tylko dla uczniów, ale i nauczycieli.

Szczególnie w podręczniku ,wszędzie tam, gdzie była tylko sposobność staramy się te strategię przybliżyć uczniom.

V. Nawiązywanie do innych przedmiotów.

Zgodnie z założeniami nauczanie uczniów upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim na każdym etapie edukacyjnym ma na celu łączenie wiedzy i umiejętności z różnych przedmiotów we wspólną całość. Aby uniknąć pokawałkowania wiedzy uczniów, nauczyciel powinien im jak najczęściej uświadamiać, że nowo zdobywana wiedza pozostaje w związku z innymi dziedzinami. Na przykład. pojęcie współrzędnych w matematyce służy do zlokalizowania punktu na płaszczyźnie, podobnie jak szerokość i długość geograficzna określa położenie danego miejsca na mapie. Wykresy są używane nie tylko w matematyce, ale również w naukach przyrodniczych, społecznych oraz w wielu innych dziedzinach życia. Kształty geometryczne mogą przydać się we wzornictwie użytkowym, do projektowania dekoracji i wzorów. Można powołać się także na ich wykorzystanie w sztuce. Pojęcia z dziedziny nauk ścisłych są łatwiej przyswajalne, jeśli klasa uczestniczy w przygotowaniu jakichś potraw, odmierzając ilości potrzebnych składników według przepisów, obliczając wartości odżywcze składników czy ilość kalorii w pożywieniu.

VI. Wycieczki

Istnieje wiele przykładów świadczących o tym, że wycieczki można z powodzeniem włączyć również do programu nauczania każdego przedmiotu .Mogą one stanowić stały element określonych zajęć w trakcie całego roku szkolnego. Dobrze zaplanowane i zorganizowane mogą posłużyć nauczycielowi do praktycznego sprawdzenia tego, czego uczniowie nauczyli się w ciągu lekcji., uczniom zaś okazję do wykorzystania zdobytej wiedzy w praktyce.

VII. Gry i zabawy dydaktyczne.

Wiele pomocy naukowych zawiera zarówno pomysły samych gier, jak i instrukcje, w jaki sposób je organizować, by uatrakcyjnić naukę w klasie. Im częściej nauczyciele wykorzystują różne gry, tym

łatwiej uczyć się wymyślać własne. Stwarzając okazję do zabaw i traktując je jako nagrodę można zachęcić uczniów, by pracowali szybciej i chętniej.

Metody problemowe to między innymi:

- metoda analizy przypadków,
- metoda sytuacyjna,
- burza mózgów,
- mikronauczanie ,
- gry dydaktyczne

Charakterystyczne elementy metody problemowej:

- wytworzenie sytuacji problemowej,
- formułowanie problemów i pomysłów ich rozwiązania,
- weryfikacja pomysłów rozwiązania,
- porządkowanie i stosowanie uzyskanych wyników w nowych zadaniach o charakterze praktycznym bądź teoretycznym

PRACA Z TEKSTEM

Aktywna praca z tekstem polega na przejściu przez kilka etapów:

- uświadomieniu sobie sensu czytania określonego tekstu,
- przeszukiwaniu tekstu pod kątem niezrozumiałych wyrazów czy wyrażeń,
- czytaniu właściwym, czyli poszukiwaniu w tekście odpowiednich informacji, opracowaniu słów kluczowych i notatek

BURZA MÓZGÓW

Metoda ta jest dobra przy wprowadzaniu w nowy temat lub rozwiązywaniu problemów np. procenty: z czym nam się kojarzą, gdzie spotykamy się z ich zapisem i zastosowaniem w życiu codziennym; problem — ile będzie kosztować planowana przez nas wycieczka, jakie koszty należy wziąć pod uwagę itd..

Zasady postępowania:

- nie komentujemy i nie krytykujemy żadnych pomysłów,
- każdy pomysł jest równie dobry,
- zapisujemy wszystkie propozycje w wersji podanej przez autora,
- zapewniamy równy udział wszystkich uczniów

Zaletą częstego stosowania tej w klasie, do której uczęszczają uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych jest przede wszystkim to, że :

- angażuje wszystkich uczniów,
- daje satysfakcję płynącą z wniesienia własnego wkładu w zajęcia,
- często pozwala spojrzeć na nowy temat z innej perspektywy,
- stymuluje myślenie twórcze,
- daje poczucie przynależności do grupy na równorzędnych prawach ,
- daje nauczycielowi informację co grupa wie na dany temat.

Ocenianie to czynność, w wyniku której wydaje się sąd o przedmiocie, osobie lub zjawisku, odwołując się do jednego lub kilku kryteriów, niezależnie od przedmiotu oceny i doboru kryteriów.

Cele oceniania :

edukacyjny - ujawnia się w pytaniu o to, jak daleko jest uczeń względem stawianych mu wymagań, których źródłem jest program kształcenia przyjęty lub opracowany przez nauczyciela.

rozwojowy - ujawnia się w pytaniu o to, jak daleko jest uczeń względem własnych możliwości / pytamy o to, czy dokonują się jakieś zmiany w uczniu, w jakim kierunku zmiernają, jaki jest ich zakres, tempo, dynamika/, a nie tylko na jakim poziomie jest uczeń aktualnie.

Ocenianie dydaktyczne - to ocenianie oparte wyłącznie na wymaganiach programowych.

Ocenianie społeczno-wychowawcze - to ocenianie wielokryterialne, nie dające jasnego obrazu osiągnięć uczniów. Jest znacznie bogatsze pedagogicznie od oceniania dydaktycznego. Obejmuje nie tylko wynik sprawdzania osiągnięć, lecz także komentarz do tych osiągnięć ze względu na warunki, w jakich zostały uzyskane, a także ich znaczenie dla ucznia.

Czynniki mające wpływ na szkolny system oceniania uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych

- podstawa programowa danego przedmiotu
- system klasyfikowania i promowania oraz inne dokumenty MENiS regulujące ocenianie ww. grupy uczniów
- standardy wymagań egzaminacyjnych – zewnętrzne wymagania egzaminacyjne
- system egzaminów zewnętrznych
- osoby zaangażowane w szkolny system oceniania i odbiorcy informacji
- program szkoły
- zasoby szkoły
- stan wiedzy pedagogicznej nauczycieli
- oferta rynku wydawniczego –dostępne materiały dydaktyczne

Postulaty szkolnego systemu oceniania:

- użyteczność
- wspomaganie procesu uczenia się i nauczania
- wielowątkowość
- otwartość
- pewność wnioskowania
- spójność wewnętrzna

Ocenianie wewnątrzszkolne osiągnięć edukacyjnych ucznia polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej i realizowanych w szkole przedmiotów nauczania, uwzględniających tę podstawę, oraz formułowaniu oceny.

Ocenianie wewnątrzszkolne ma na celu:

- 1) poinformowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i postępach w tym zakresie
- 2) pomoc uczniowi w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju
- 3) motywowanie ucznia do dalszej pracy
- 4) dostarczenie rodzicom (prawnym opiekunom) i nauczycielowi informacji o postępach, trudnościach w uczeniu się oraz specjalnych uzdolnieniach ucznia
- 5) umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej

Ocenianie wewnątrzszkolne obejmuje:

- 1) formułowanie przez nauczycieli wymagań edukacyjnych oraz informowanie o nich uczniów i ich rodziców (prawnych opiekunów)
- 2) bieżące ocenianie i śródroczne klasyfikowanie, według skali i w formatach przyjętych w danej szkole, oraz zaliczanie niektórych zajęć edukacyjnych
- 3) przeprowadzanie egzaminów klasyfikacyjnych
- 4) ustalanie ocen klasyfikujących na koniec roku szkolnego (semestru) i warunki ich poprawiania

Ocena jest informacją zwrotną dla ucznia nauczyciela, rodzica. Ocena jest jawna. Są wyraźnie sprecyzowane kryteria.

WARIANT I

Uczniowie z opinią mają obniżone kryteria wymagań i inaczej są oceniani

<i>zalety</i>	<i>wady</i>
<p>1. Nie grozi im drugoroczność</p> <p>2. Nie przeżywają stresu związanego z oceną</p> <p>3. Łatwiej uzyskują oceny pozytywne</p>	<p>1. Istnieje obawa, że wszyscy uczniowie, niezależnie od tego co było przyczyną wydania opinii, są traktowani jednakowo.</p> <p>2. Nie ma potrzeby wkładania wysiłku ponieważ na „swoją” ocenę dopuszczającą i tak zasłużą</p> <p>3. Nie wierzą w wartość „swoich” ocen wyższych – przekładają je na oceny kolegów</p> <p>4. Narażeni są na komentarze innych dzieci</p> <p>5. Doznają rozczarowań przy pomiarze zewnętrznym</p> <p>6. Mogą mieć obniżone poczucie własnej wartości</p> <p>7. Ponieważ dostają taki sam dokument, pozostałe dzieci i ich rodzice mogą występować z pretensjami</p>

Istnieje niebezpieczeństwo, że opinia może być wykorzystywana przez szkołę jako przykrywka dla trudności tkwiących nie w dziecku, a w czynnikach szkolnych i pozaszkolnych takich jak:

- *brak pracy wyrównawczej*
- *nieznajomość metod pracy*
- *nieznajomość zasad dydaktyki/ stopniowania trudności, indywidualizacji/*
- *nieznajomość ucznia*
- *nieumiejętność interpretowania opinii*
- *zbyt liczne klasy*

WARIANT II

Uczniowie z opinią podlegają takim samym kryteriom oceniania jak wszyscy inni uczniowie i nie mają wsparcia ze strony szkoły

zalety	wady
	1.Przeżywają lęk manifestujący się zachowaniami uległymi lub agresywnymi 2.Duże zagrożenie patologią społeczną 1. Niska samoocena 4.Brak wiary we własne możliwości 5.Możliwość występowania roszczeniowych postaw rodziców wobec szkoły 6.Drugoroczność 7.Nauczyciele i rodzice nie widzą sensu badań w poradni

WARIANT III

Uczniowie z opinią podlegają tym samym kryteriom oceniania jak wszyscy inni uczniowie i mają wsparcie ze strony szkoły;

- Kryteria na ocenę dopuszczającą ustawione są tak, że uczniowie z opinią są w stanie im sprostać
- Nauczyciele wspierają ocenę cyfrową, oceną opisową
- Nauczyciele współpracują z nauczycielami prowadzącymi zajęcia wyrównawcze (wspólnie np. ustalają terminy oceniania)
- Nauczyciele wychowawcy znają mocne strony uczniów, informują o nich innych nauczycieli i dbają o to, by na nich budowane były osiągnięcia uczniów wszędzie tam, gdzie jest to możliwe
- Nauczyciele indywidualizują proces nauczania(w wypadkach uzasadnionych również wymagania
- Nauczyciele dbają o dobry klimat sytuacji w których dziecko jest oceniane (bez ośmieszania porównywania itp.)
- Nauczyciele stosują zasadę stopniowania trudności
- Nauczyciele dobrze interpretują opinie poradni
- Nauczyciele nie oceniają tych elementów, których wykonanie leży poza możliwościami ucznia (dzieci dysortograficzne, dyslektyczne – dostosowanie wymagań)